Aspecte ale derivării jurnalistice

Ioana-Cristina PÎRVU

Lexicul, care reprezintă aspectul cel mai intens explorat al relației dintre limbă şi societate, este domeniul lingvistic ce se deosebeşte, în mod evident, de gramatică prin marea sa capacitate de schimbare. El asigură o permanentă „primenire" a limbii, pe de-o parte, prin dispariția sau întrebuințarea mai rară a unor unități lexicale care îşi restricționează utilizarea la anumite domenii speciale sau anumite regiuni şi, pe de altă parte, prin asimilarea cuvintelor noi necesare comunicării – împrumuturi din alte limbi sau creații interne. Aceşti termeni înzestrați cu valori noi generează diferențieri lexicale impuse, în mod evident, de nevoia de a îmbrăca conceptele noi, de care limba – sub presiunea a ceea ce trebuie comunicat – nu se poate lipsi, devenind principalul „actor" al funcțiilor şi structurilor sociale.

Prezența masivă a cuvintelor noi, frecvente în presa scrisă actuală, are „un temei obiectiv" (Guțu Romalo 2002: 44) care nu poate fi ignorat: intrarea în noua lume a generat o reacție în lanț a fenomenelor apărute în plan social şi cultural, economic şi politic, ştiințific şi tehnic. Tocmai această perioadă de adânci transformări în societatea românească reprezintă argumentul forte care a favorizat asimilarea şi crearea mijloacelor lingvistice adecvate noii realități.

Fenomen constant în cursul istoriei limbii române, activ şi în prezent, *formarea cuvintelor* este principalul mijloc de îmbogățire a limbii şi de organizare a vocabularului ei, precum şi a vocabularului fiecărui vorbitor. Compartimente intermediare între gramatică şi vocabular, derivarea şi compunerea răspund (structural) nevoii de înnoire şi de accesibilitate, fiind exploatate frecvent de aceşti artizani ai limbii scrise, jurnaliştii. Revenirea în forță şi susținerea creației interne în limbajul presei scrise reprezintă soluția ideală de echilibrare a balanței împrumuturilor directe şi de integrare a lor în sistemul limbii române. Caracterul discret, mai puțin vizibil (pentru că utilizează elemente existente în limbă) al derivării, ilustrează preferința jurnaliştilor pentru creația internă, care satisface nevoia de unități lexicale adecvate realității imediate.

Derivarea cu afixe reprezintă un procedeu productiv de îmbogățire a vocabularului jurnalistic, datorită menținerii pe primul loc a sufixării şi datorită unei creşteri constante a derivatelor cu prefixe. Este cunoscut faptul că româna este o „limbă de tip derivativ, asemenea latinei, care îi stă la bază şi a cărei structură o continuă" (Hristea 1984: 72), şi că, în ciuda unei creşteri spectaculoase a numărului compuselor, limba noastră îşi păstrează acest caracter sistematic.

Pornind de la suportul ştiințific oferit de Adriana Stoichițoiu Ichim (Stoichițoiu Ichim 2001: 7-36), demersul nostru respectă clasificările autoarei referitoare la îmbogățirea vocabularului prin derivare cu afixe, precum şi gruparea sufixelor şi prefixelor mai vechi sau mai noi, selectându-le, cu precădere, pe acelea

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)

care şi-au menţinut productivitatea într-un interval de aproximativ cinci ani (2001-2006). Sinteza autoarei ne-a ajutat, totodată, să identificăm unii termeni cu sens peiorativ dobândit tocmai prin procedeul derivării şi să-i consemnăm, clasificând aceste fenomene jurnalistice atât de actuale după criteriul cantităţii şi al noutăţii.

Vom urmări, în continuare, creaţiile lexicale jurnalistice realizate prin derivarea cu afixe, multe neînregistrate în dicţionare sau în studii de lexicologie. Ele demonstrează dinamica limbii noastre, surprinzând, în acelaşi timp, modul de funcţionare a limbajului jurnalistic.

Bogăţia şi diversitatea afixelor impune aplicarea distincţiei între derivate „necesare" şi derivate „de lux" (Puşcariu 1976: 371). Presa scrisă actuală furnizează un număr destul de mare de asemenea derivate. Perspectiva descriptiv-funcţională oferă avantajul de a evidenţia motivaţia şi funcţionalitatea formaţiilor sufixale, precum şi măsura în care sunt respectate regulile proprii derivării româneşti, astfel încât să fie îndeplinit principiul „transparenţei structurale" (Stoichiţoiu Ichim 2001: 19).

1. În vocabularul jurnalistic, *sufixarea* este procedeul derivativ cel mai productiv, răspunzând tendinţei de internaţionalizare a lexicului românesc. Preferinţa pentru sufixele neologice (având caracter cult şi sens abstract), pentru sufixele substantivale faţă de cele verbale sau pentru sufixele lungi susţine această tendinţă percepută, uneori, în cazul presei scrise, ca formă de manifestare a snobismului lingvistic.

1.1. Printre sufixele care se bucură de „popularitate" în limbajul jurnalistic, cele mai productive şi mai diverse (sub aspect semantic şi stilistic) sunt sufixele substantivale. Majoritatea derivatelor denotative se realizează cu ajutorul *sufixelor pentru nume de agent*, fie neologice (**-***ist*), fie vechi româneşti (**-***ar*, **-***iţă*).

1.1.1. Sub aspect morfologic, derivatele în **-***ist*, având ca teme, în majoritate, substantive comune, sunt, de regulă:

– *substantive comune simple*, numindu-l pe cel care deţine o anumită poziţie socio-profesională

> Poate că, în plan politic, aici apare marea diferenţă: *finanţistul* slovac l-a contrat pe şeful celei mai puternice ţări europene răspunzându-i „de ce nu micşoraţi voi impozitele?", în timp ce pe ministrul român de Finanţe nu l-au ţinut bretelele să-i spună pe şleau preşedintelui Iliescu că propunerea sa privind impozitarea cu 80% a veniturilor este o aberaţie economică. (A 4326, 2004: 1) [–DEX, –DCR];

> Fenomenul este firesc, pentru că media de repartizare reprezintă media aritmetică dintre celelalte două şi, cum de anul acesta ponderea mediei de absolvire a devenit chiar mai mare decât în anii anteriori (50 la sută), am ajuns la performanţa, cel puţin în Capitală, ca pe acelaşi tronson de medii (8,00-10,00), să se distribuie jumătate din întreaga promoţie de *gimnazişti* ai anului 2004. (A 4352, 2004: 1);

> *Judiciariştii* spun că hoţii nu sunt persoane strângătoare. (RL 4310, 2004: 7) [–DEX, – DCR]),

şi, *cu sens peiorativ*, numindu-l pe cel care îşi practică meseria într-un anumit loc/mod:

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)

Reformiştii corupției (A 3615, 2002: 1);

Mită electorală pentru *rezervişti* (RL 4350, 2004: 3);

Trompetistul Blănculescu şi trupa PSD Bucureşti – recital de demagogie (A 4401, 2004: 2);

Şantajiştii (RL 4327, 2004: 24);

Simpozioniştii de Hilton şi ONG-iştii de profesie nu vorbesc aceeaşi limbă cu sătenii din Dumbrăveni, unde a fost găsit un prunc tranşat, fără picioare şi bazin. (A 3624, 2002: 1);

Amenințată cu moartea, victima – un coleg mai mic de şcoală – ajunsese să fure bani din casă pentru a-i plăti *şantajistului*, săptămânal, câte un milion de lei! (A 4343, 2004: 12);

– *substantive compuse prin abreviere*, numindu-l pe cel care aparține unei grupări politice sau face parte dintr-o instituție [–DEX, – DCR] –

De îndoliați ce-au fost, *peremiştii* şi-au servit colegii cu şampanie (RL 4253, 2004: 8);

În staff-ul său de campanie, *pesediști* notorii (RL 4313, 2004: 2);

De preuniversitar trag şi *PNL-iştii*, dar şi *PD-iştii* care au o listă de vreo 10 nume, din care cel puțin cinci sunt fără nici o rezonanță. (A 4423, 2005: 1);

Negocierile post electorale lucrează ca hârtia de turnesol: // La Vrancea, ies la iveală „trădătorii": doi *PRM-işti* şi un *PD-ist* (A 4337, 2004: 2);

Mitropolitul Daniel, drapat în splendide veşminte alb-aurii, face treişpe-paişpe, cu un ochi la marea slujbă, cu celălalt la aleea despicată de *sepepişti* prin mulțime. (A 4355, 2004: 1);

– *substantive compuse prin alăturare*

Intervenția *cadristului-şef* al Guvernului părea să fie izvorâtă dintr-o revelație şi prevestea un inventar de măsuri ferme pentru a stopa dezvoltarea acestor structuri cu vădit caracter paramilitar. (A 3661, 2002: 1);

– rar, *adverbe* – „demaschează *detectivistic* conspirații" (D 366, 2000: 8).

Destul de frecvent, sufixul neologic de origine greacă **-*ist*** are capacitatea de a forma *adjective*, ataşându-se:

– *numelor comune*

Când tăişul intruziunii politicului, al trocului *politicianist* […] va atinge aorta şcolii, se va aşeza liniştea peste noi. (A 4315, 2004: 1);

– *numelor proprii*

Analizate în excelenta radiografie a regimului *castrist*. (D 364, 2000: 10) [–DEX, + DCR];

Atac *cotrocenist* la Victor Ponta. (RL 4343, 2004: 3);

Dacă e adevărat că Europa aşteaptă o Românie *năstăzistă*, atunci declar că nu aceasta este Europa în care eu vreau să trăiesc. (Dv 15, 2004: 5) [–DEX, – DCR]);

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)

– *substantivelor compuse prin abreviere* – „*Peneliştii* se tot întreabă în ultima vreme: să fie Stolojan, să nu fie Stolojan?...” (RL 3720, 2002: 1);

– *substantivelor neologice* împrumutate din rusă sau din engleză

Ion Iliescu *„perestroikist”*?! (D 387, 2000: 3) [–DEX, + DCR];

Pe de altă parte, faptul că în curând va avea loc o ciocnire de proporţii e indicat de demisia de sacrificiu, în cel mai pur stil *kremlinist* – „din motive de sănătate” – a copilului de suflet al familiei Năstase, şeful de cabinet al premierului, Sorin Teşu, implicat adânc în scandalul Astra, Poşta Română-BRS. (A 3615, 2002: 1) [–DEX, – DCR];

Întreaga poveste ar putea fi un zvon lansat de Andeea Marin ca să încurajeze şi telespectatorii mai săraci, ca să iasă din monotonia imaginii de femeie avută, *hi-lifistă*, pretenţioasă. (AC 21, 2004: 19) [–DEX, – DCR]);

– rar, *adjectivelor*

Pentru vestici, scandalul din ianuarie a spulberat fulgerător sulimanul *democratist*, englezeala şi aşa-zisa toleranţă ale lui Năstase… (A 3615, 2002: 1);

Nu sînt nici *ruralist*, nici neadaptat modernităţii (D 365, 2000: 3) [–DEX, – DCR]).

Sufixul *-ist* se ataşează, cu uşurinţă, unor teme rezultate prin aglutinare din:

– *locuţiuni verbale*

Iar profesori tineri şi *habarnişti* se agită prin sălile în care Noel Bernard şi Vlad Georgescu avuseseră birourile... (Dv 4, 2004: 6) [–DEX, – DCR];

– *locuţiuni interjecţionale*

Oprea şi Mitrea, declaraţii *heirupiste* (EZ 3744, 2004: 4);

Măsurile *heirupiste* se succed rapid, consolidând şi mai mult imaginea de partid bulversat”. (A 4358, 2004: 1) [–DEX, + DCR: (formaţie glumeaţă) Efectuat în asalt].

Multe dintre aceste derivate recente în *-ist* sunt formaţii de moment, cu caracter efemer – marcat prin ghilimele – şi fără pretenţii „tehnice”

Abia plecă „mâncătorul de unguri” Gh. Funar şi vine acum „*autonomistul* ardelean” Rus! (A 4351, 2004: 1);

Justificarea „necesităţii unei coerenţe la nivelul actului de guvernare” arată teribil de stângace, mai ales că vine de la *„legistul”* Emil Boc. (A 4514, 2005: 1);

Apar două volume consistente de cronicăreală – impresionistă, *liricistă*, zburlit neconvenţională. (D 515, 2003: 14) [–DEX, – DCR];

„Mitingiştii” au fost supravegheaţi discret de mai mulţi jandarmi şi băieţi „cu ochi albaştri” (RL 4330, 2004: 3) [–DEX, + DCR: (peior.) Persoană care şi-a făcut aproape o profesie din participarea la mitinguri].

Valorile semantice ale derivatelor în *-ist* apar cu pregnanţă în situaţiile în care li se adaugă un determinant adjectival sau se urmăreşte accentuarea ineditului asocierii temă-sufix

Circ electoral în Voluntari, cu păruială între liberali, *pesedişti* şi liberali pârâţi. (A 4314, 2004: 3);

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)

Globalistului, toffleristului, informaticistului, revoluționaristului tehnico-științific Ion Iliescu îi e târșă de comunicare! Îi e frică de informație cum îi era frică lui Ceaușescu de computer! (A 4360, 2004: 1) [–DEX, – DCR];

comunismul ne-a făcut să trăim pe propria piele efectele *zvonisticii*. (D 366, 2000: 4) [–DEX, – DCR]),

oscilând ca valoare stilistică între exprimarea:

– *glumeață, ironică*

Securiștii Merce și Brudașcu pleacă la Bruxelles să se facă *lobby-işti* (RL 4224, 2004: 3) [–DEX, + DCR: Persoană care aparține unui grup de presiune, de influență];

dovadă că spălarea de creiere s-a mutat de la activişti la *copywritişti* (Dv 4, 2004: 13) [–DEX, – DCR];

Suflet de *mitingist* (D 551, 2003: 10);

Dacă mîine Năstase s-ar duce prin tîrg ca Cuza, deghizat în *trabantist* cu barbă şi s-ar caza aşa, de pamplezir, la Eforie ca să verifice condițiile de cazare, mascații ar putea să intre peste el în cameră. (AC 32, 2004: 32) [–DEX, – DCR]);

– chiar, *trivială*

Echipele din provincie sunt trimise la sapă pe rute ciudate, dar craiovenii îi numesc pe cei din Ștefan cel Mare *„dinamuişti”*, iar timișorenii le spun bucureștenilor că “Sunteți toți niște mitici/ Nu mai plecați vii de aici!” (A 4318, 2004: 1) [–DEX, – DCR].

1.1.2. Un alt sufix deosebit de productiv este sufixul vechi și popular **-*ar***, care se atașează unor teme substantivale, formând cuvinte noi de la:

– *termeni uzuali*

Berarii nu sunt speriați de vremea rece. Producătorii de bere cer reducerea accizelor. (A 4350, 2004: 7);

Ca să fiu *chițibuşar* până la capăt, adaug că tipurile de literă (fonturile, în româna computeristică de azi) sunt, și ele, diferite. (Dv 32, 2004: 20);

Cine ne sînt *ciomăgarii*? (EZ 3662, 2004: 14);

Iarna *trenarilor* (D 464, 2002: 18);

– *termeni argotici*

Nemuritorul *bișnițar* românesc (A 3892, 2002: 1);

Comportament tranzacționist pur sau, altfel spus, *bișnițari* la nivel înalt. (Dv 5, 2004: 4);

Între *bișnițar* și *cocalar* (D 410, 2000: 8) [–DEX, – DCR];

Scandalurile de malpraxis se țin lanț, iar medicii nu pot replica, nici când au dreptate, fiindcă... sunt incriminați ca *șpăgari*. (A 4386, 2004: 1) [–DEX, – DCR];

Unii dintre *șpringari*, sau spărgători de locuințe, cum li se mai spun, devin voiajori după ce capătă experiență. (RL 4310, 2004: 7) [–DEX, – DCR]);

– și, mai rar, de la *termeni neologici*

Și astfel pe avanscena actualității a fost propulsată o nouă categorie de infractori: *buticarii.* (D 397, 2000: 12) [–DEX, + DCR: Proprietarul sau gestionarul unui butic];

Guvernarea vrea să reducă numărul *„buticarilor”* străini (A 4402, 2004: 5);

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)

Nici nu mai contează dacă după ora unu noaptea *discotecarii* vor respecta sau nu acordul de încetare a focului, impus de Ministerul Turismului. (A 4354, 2004: 1);

Poliția zice că nu prezintă pericol public, în schimb, „*protestatarul* din pasaj" zice că-i în pericol permanent. (A 4353, 2004: 1);

Pentru restul, trebuie partituri ritmate, veselie şi butaforie modernă, după un *reţetar* de campanie de peste Ocean, care nu are mai nimic comun cu activistul de baza al PSD. (A 4296, 2004: 1).

Unele dintre derivatele jurnalistice în *-ar* au o formă deja înregistrată, fiind, în realitate, doar omonime ale termenilor curenți („*Flaşnetarul* de control // Blănculescu amenință acum «rechinii din spatele celor care vând la colț de stradă»" (A 4297, 2004: 15) – *flaşnetar* „informator" provine de la sensul argotic al cuvântului *flaşnetă* „gură").

Publicistica actuală favorizează extinderea derivatelor substantivale cu sensuri conotate:

– *negativ*, de dispreț („Încet, încet, polițiştii *«benzinari»* sunt eliberați" (RL 4206, 2004: 2) [–DEX, – DCR] – prezența ghilimelelor marchează „deraierile" semantice, indicând caracterul de formații ocazionale al derivatelor; „Protestul *boschetarilor*" (EZ 3619, 2004: 6) [–DEX, + DCR: (peior.) „[...] oameni fără familie, fără casă şi masă, care au dormit pe unde au apucat (guri de canal, pivnițe, pe sub poduri, prin parcuri)"]; „Se acuză reciproc de dezastrul țării, de foamea pensionarilor şi de frigul îndurat de elevi în şcoli, de migrația creierelor şi de exodul *căpşunarilor*" (Dv 4, 2004: 4) [–DEX, –DCR]; „*Frânarii*" (RL 4360, 2004: 1); „*Şoşonarii* PSD iau pantofi în fund de la conducere" (AC 34, 2004: 13) [–DEX, – DCR]);

– *ironic*

Mihai Tănăsescu desființează proiectul *justiționarului*-trompetă Blănculescu privind crima fiscală (A 4242, 2004: 1) [–DEX, – DCR];

Să sperăm totuşi că ultima petiție pe care o va mai avea de rezolvat *panglicarul* pesedist va fi plângerea în batistă pe care o va depune la conducerea PSD după nerealegerea lui pe listele electorale ale partidului. (AC 32, 2004: 11) [+DEX: „Epitet dat unui şarlatan, unui escroc, precum şi unei persoane care vorbeşte mult şi nu la obiect"];

Şi nu neapărat din cauza celor doi rromi *pozari*, altfel nişte oneşti vânzători de alamă adepți ai liberalismului, mici întreprinzători, nu v-am dori să vă întrepriză la înghesuială. (AC 31, 2004: 15) [–DEX, – DCR]).

Mult mai puține sunt derivatele cu caracter denotativ, care desemnează nume de agent

Iată-i, Horia, pe aceşti *justițiari* de gumă ieşiți din cenuşa național-comunismului... (D 360, 2000: 5);

Guvernul, în rolul lui Moş Crăciun pentru *țevari* // Ajutoare sociale din „fonduri speciale" cu iz electoral? (RL 4163, 2003: 21).

1.1.3. Alte sufixe, cu o productivitate redusă, utilizate de jurnalişti sunt: sufixele vechi şi populare *-giu* şi *-ac*, ultimul, de origine slavă, precum şi sufixul neologic, împrumutat din franceză, *-ard* („Desigur, ceea ce i-a deranjat pe *reproşarzi*

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)

e imaginea şifonată a Americii din filmul lui von Trier" (*22* 729, 2004: 14) [–DEX, – DCR]).

Toate derivatele din presa scrisă, realizate cu ajutorul acestor sufixe dau naştere la nume de agent având conotaţii peiorative:

-*giu*:

Nu m-aş fi opus pentru că ştiu că orice bătaie pe care aş lua-o de la un *caftangiu* angajat de stat este perfect legală. (AC 32, 2004: 32) [–DEX, – DCR];

În aceste zile s-a văzut faţa veşnică a politicii româneşti, făcută de aceşti *tarabagii* aparţinând tuturor partidelor şi nici unuia. (A 4343, 2004: 1) [+DEX, +DCR: (peior.) Negustor care vinde la o tarabă];

-*ac*:

Muzicieni şi muzicanţi laolaltă au dat cu toţii măsura propriei valori: unii s-au mulţumit să treacă demn pe lângă cei câţiva *aplaudaci* de ocazie, tocmiţi să se isterizeze la intervale egale… (A 4295, 2004: 4);

[Copiii] Au fost tocmiţi ieftin pe post de *aplaudaci* la acţiunile Puterii, la manifestările de 1 iunie s-au călcat pe picioare toţi primarii să dea frumos lângă părinţi. (RL 4323, 2004: 1) [–DEX, + DCR: (peior.) Persoană care are menirea să aplaude (de obicei, pe cei ce deţin puterea)].

1.2. *Derivatele abstracte* realizate cu ajutorul sufixelor **-*ism***, **-*itate***, **-*iadă***, **-*ită***, **-*re*** şi **-*lâc*** reprezintă, în presa actuală, cea mai importantă categorie sub aspect semantic, morfologic şi statistic.

1.2.1. Sufixul neologic **-*ism*** se remarcă prin capacitatea sa de a se ataşa frecvent unor teme substantivale:

– *nume comune*

Ne facem că întărim democraţia, dar intensificăm *banditismul* în forme rafinate! (EZ 3345, 2003: 1);

Careu de popi cu nevoiaşi în coadă sau *bingotismul* la români (D 363, 2000: 14) [–DEX, – DCR];

În tot mai multe universităţi predau în acelaşi loc soţ, soţie, copii, noră şi ginere // Cancerul *nepotismului* macină facultăţile (EZ 3598, 2003: 4);

– mai rar, *nume proprii* – „*Vadimism* şi *lepenism*" (Le Pen Jospen) (D 408, 2000: 4) [–DEX, – DCR]);

– sau *locuţiuni interjecţionale* – „Pentru cine ştie de câte e în stare *heirupismul* românesc când «a ajuns cuţit os», e posibil". (Dv 30, 2004: 20) [–DEX, + DCR: (formaţie glumeaţă) Activitate în asalt, grăbită]).

Substantivele în **-*ism*** din presa actuală nu au caracter „doctrinar", ci sensuri conotate negativ care denumesc, în mod metaforic, atitudini, comportamente, stări de spirit, remarcându-se tendinţa contestatar-agresivă a limbajului jurnalistic:

Cert este că încă de la orele dimineţii s-a remarcat un *absenteism* accentuat (RL 4323, 2004: 1);

Brambureala şi cinismul din ultimele ore ale campaniei electorale pot ascunde *amatorismul* şi dezorganizarea. Dar pot fi interpretate şi altfel! (EZ 3753, 2004: 1);

Transportatorii rutieri acuză Guvernul de *clientelism* politic (A 4350, 2004: 1) [–DEX, – DCR];

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)

Fotbalismul (Dv 35, 2004: 1) [–DEX, – DCR];

PNL colectează semnături de la cetățeni pentru sancționarea *traseismului* politic (A 4267, 2004: 2) [–DEX, – DCR]).

Formații de uz restrâns, adesea efemere, unele derivate în *-ism* nu sunt înregistrate în DEX sau DCR, apărând ca sinonime ale unor cuvinte deja existente în limbă (vezi ultimul exemplu)

În România însă, unde *sexismele*, xenofobia abundă în discursul public, mi se pare puțin aiurea să ne dăm blazați și să preluăm ideile lui Eco. (EZ 3739, 2004: 14);

Și 2004 „va presupune suferință": Scena politică românească rămâne tristă și în acest an. În cazul nostru nici nu e vorba de prea multe (profeții), mai precis de una singură, și anume aceea ca *pluripartidismul* să emane din front (FSN), adică să nu prea miște nimeni în front. (RL 4199, 2004: 1) [–DEX, – DCR]:

Până populează toată România cu ziare, televiziuni și radiouri ce reprezintă *pluralismul* mediatic la PSD? (EZ 3734, 2004: 1) [+DEX]).

1.2.2. În limbajul jurnalistic actual, frecvența derivatelor cu sufixul neologic *-ită*, specific terminologiei medicale, este susținută de caracterul peiorativ (o societate suferindă) al noilor unități lexicale, care parodiază texte medicale – „*Spionita*" (RL 4258, 2004: 2) [–DEX, + DCR: (ironic) Mania de a vedea spioni peste tot]; „Lia Roberts *a fost… duvăzită*" (RL 4300, 2004: 3).

Toate derivatele substantivale în *-ită* au sensul figurat de boală molipsitoare și sunt determinate, de cele mai multe ori, de termeni din câmpul semantic al stărilor maladive (sindrom, boală, molimă), care creează impresia de text medical:

Dumneavoastră chiar credeți că sunteți România și să spun că este cel mai clar *simptom al bolii* politice de care cred că *suferiți*: *totalitarită cronică*, acum în fază acută (Dv 15, 2004: 5) [–DEX, – DCR];

Epidemie de spionită (EZ 3622, 2004: 1).

1.2.3. Sufixul neologic *-itate* se atașează la diverse baze adjectivale, formând substantive abstracte ce exprimă calitatea:

Fratele Păunescu și Fratele Tender, nimeriți în aceeași bancă la examenul de *rapacitate*, doi afaceriști cărora nu le place să-i întrebi cum ne-au făcut de primul milion (AC 32, 2004: 17)).

Preferința jurnaliștilor pentru formațiile abstracte cu valoare tehnică, specializată se explică prin capacitatea derivatelor în *-itate* de a înlocui perifraze greoaie – „Pentru aceasta, el trebuie să-și garanteze *legitimitatea* în exterior […] și *fidelitatea* în interior" (Dv 5, 2004: 3); „*Opacitatea* transparenței" (RL 4110, 2003: 1). Unele derivate în *-itate* reprezintă creații de moment, accidente sau creații neobișnuite, ele lipsind din dicționare: „Hotărât, nu le-ar strica un training de *multitaskialitate*, să-nvețe să vorbească și să joace o mână de Solitaire în același timp" (Dv 4, 2004: 13) [–DEX, – DCR]).

1.2.4. Sufixul neologic cult *-iadă* revine în presa actuală, fără a fi la fel de productiv ca în anii '90. Sufixul se atașează la teme substantivale, în majoritate neologice („Ministerul Muncii preia *cuponiada*" (RL 4370, 2004: 12) [–DEX, + DCR: (glumeț, peior.) Istoria alambicată a primirii și depunerii cupoanelor nominative de privatizare din sept.-oct. 1995]; „*Dosariada* I: Moștenirea" (D 389, 2000: 12) [–DEX,

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)

+ DCR: (termen apărut după dec. 1989) Manipulare a celor cuprinse în dosarele securității sau ale altor instituții]; „A fost, de fapt, o *mineriadă* fără mineri" (*22* 730, 2004: 1); „«*Mineriadă*» comunistă în Basarabia" (D 465, 2002: 12) [–DEX, + DCR: (pol.) ♦ **1.** Venirea brutală a minerilor în Bucureşti, pentru a restabili „ordinea" prin violență sau pentru a răsturna un guvern (în anii 1990-91) ♦ **2.** (prin extensiune) Orice act de distrugere făcut de un „comando" în care nu participă neapărat minerii]; „Imaginea bună a guvernului Năstase pe chestiunea europeană a fost o *potemkiniadă* creată de aparatul de imagine şi doar pentru uz intern!" (Dv 5, 2004: 4) [–DEX, – DCR]; „Sponsoriada PSD – faza pe țară, ultima ediție // Baronii locali, chemați la …!" (RL 4205, 2004: 1) [–DEX, – DCR]).

Expresivitatea derivatelor în **-*iadă*** având ca bază cuvintele din lexicul uzual rezultă din contrastul dintre caracterul popular sau familiar al bazei şi natura livrescă a sufixului („Culmea *baroniadei* PSD la Iaşi // Un controlor de tren a fost trimis în judecată pentru 1.000 de lei" (RL 4266, 2004: 20); „«*Căpşuniada*» în Spania va atinge recordul în 2004" (RL 4242, 2004: 7) [–DEX, – DCR]). Creațiile româneşti mai vechi cu sens denotativ, precum *cruciadă*, au servit ca model derivatelor recente în **-*iadă*** conotate ironic sau depreciativ:

> Ediția 2004 a „*Baroniadei PSD*" a debutat, ieri, la sediul central al partidului de guvernământ. Principala miză a acelor 4 zile de audieri cu baronii o reprezintă desemnarea candidaturilor pentru funcțiile publice ce vor fi scoase la mezat în alegerile locale. (EZ 3618, 2004: 7) [–DEX, – DCR]; „*Baroniadă*" vegheată de poliție şi SPP. (EZ 3618, 2004: 7).

1.2.5. Deosebit de productiv de-a lungul timpului în toate variantele limbii, sufixul **-*re*** formează substantive abstracte, pornind de la teme:

– *verbale*, cu diverse variante în funcție de conjugare – cele mai numeroase sunt cele de conjugarea I, urmate de verbe la conjugarea a IV-a

> Şi atunci, de ce această *forțare* pentru un lucru altminteri muncit şi important, aşteptat de multă vreme? (EZ 3753, 2004: 1);
>
> *Guvernarea* bioenergetică (A 4361, 2004: 1);
>
> brambureala noastră specifică în materie de tranziție a produs o despecializare gravă, o *lăbărțare* nedefinită (D 369, 2000: 15);
>
> O soluție nedreaptă şi discriminatorie // *Pensionare* politică (RL 4333, 2004: 3);
>
> *Reciclarea* şi *colectarea* deşeurilor din mase plastice în impas // România continuă să se îngroape în gunoi (RL 4366, 2004: 4);
>
> *Reglare* de conturi (RL 4343, 2004: 25);
>
> Bătălia politică pentru puterea locală s-a încins în această săptămână, negocierile pentru *stârpirea* consiliilor județene şi locale devenind extrem de dure. (RL 4334, 2004: 3);

– *neverbale* – substantive comune:

> Altă *cădelnițare* (EZ 3764, 2004: 1);
>
> Nevestele baronilor locali din Suceava – specializate în *căpuşarea* finanțărilor UE (A 4239, 2004: 1);
>
> Timpul pierdut de România şi *maimuțăreala* cu aparențe democratice ne împiedică să credităm sistemul cu o tentativă de rol pozitiv! (EZ 3741, 2004: 1);

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)

...a căror minte nu e exclus să secrete *măscări* pe care tu, la vîrsta ta, nu ți le-ai putut imagina. (D 360, 2000: 5);

Votarea opreşte *asfaltarea* (EZ 3759, 2004: 9)

sau nume proprii: *„Rus"-ificarea* Transilvaniei? (Ioan Rus) (RL 4343, 2004: 3). Aceste formații, care exprimă nume de acțiuni, circulă în limbajul publicistic datorită, în primul rând, preferinței jurnaliştilor pentru expresia nominală cu caracter abstract, având, uneori, conotații peiorative:

Căpşunirea. În Spania (D 470, 2002: 18);

A fost un mare fals sau o contribuție la *edificarea* democrației? (EZ 3741, 2004: 1);

…a promis 5 milioane de coco, bani pentru *reabilitarea* drumurilor județene. (AC 21, 2004: 8);

Trezirea de după alegeri (RL 4347, 2004: 2); „*Marea împăcare*" dezbină PRM Cluj (citat din fluturaşi cu proiectele lui Ioan Rus) (A 4343, 2004: 2);

Au venit la iarmarocul electoral în speranța că vor mai prinde un mandat de *hibernare* (RL 4203, 2004: 3).

Numeroase sunt derivatele în *-re*, pentru care sunt atestate baze verbale în *-iza*, rezultând derivate substantivale abstracte cu sensuri specializate în domeniul politic, tehnic, economic – Jale mare la *contorizarea* pe țară (EZ 3582, 2003: 2); „*Privatizarea* profiturilor şi *socializarea* pierderilor" (RL 4260, 2004: 4).

Nu puține sunt cazurile în care derivatele în *-re* au ca punct de plecare infinitivul unor verbe în *-iza*:

– împrumutate –

Legea lui Ticu a fost mutilată până la aneantizare. (RL 4314, 2004: 1);

Cosmetizarea dosarelor Securității, caz penal (EZ 3586, 2003: 4);

Globalizarea, acasă, sub abajur (Dv 10, 2004: 16);

…chit că undeva în spatele lui Nea Nelu care-şi dădea cu părerea despre *globalizare* [–DEX, – DCR],

televizare şi *dolarizare*! (AC 21, 2004: 11);

– create în limba română

Pastor evanghelist – acuzat de *muşamalizarea* siluirii copiilor unui enoriaş bogat (RL 4317, 2004: 7);

Ani de zile, România s-a temut de orice formă de *regionalizare* care ar ameninţa unele zone ale sale. (RL 4343, 2004: 3) [–DEX, – DCR];

Iar *termopanizarea* eclezială rezidă în ofensiva inconştienței şi a indolenței, a *țopizării* şi a gustului îndoielnic (D 549, 2003: 12) [–DEX, –DCR]);

– fără a putea stabili cu certitudine care este cuvântul primar – „*Democratizarea* heroinei" (A 4314, 2004: 1).

Multe dintre derivatele realizate prin cumulul de sufixe (*-izare*) par a avea caracter ocazional, formând substantive abstracte neînregistrate în dicționarele româneşti, expresii condensate, sintetice, ale unor enunțuri mult mai lungi, a căror producere ar fi o dovadă flagrantă a încălcării binecunoscutului principiu al „economiei":

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)

Băsescu şi Stolojan au profeţit schimbarea în oraşul lui Sechelariu, chemând la // *Debaronizarea* Moldovei (EZ 3762, 2004: 5) [–DEX, –DCR];

Ce a produs Securitatea este deja depăşit în raport cu ce este pe cale să genereze *mafiotizarea* societăţii româneşti! (EZ 3741, 2004: 1) [–DEX, –DCR];

Prudenţializare (*22* 719, 2004: 4) [–DEX, –DCR];

Termopanizarea (şi) eclezială versus biserica albă (D 549, 2003: 12) [–DEX, –DCR]).

1.2.6. În presa scrisă actuală, sufixul vechi şi popular, de origine turcească, *-lâc* şi-a redus considerabil productivitatea în comparaţie cu perioada interbelică. Cele două exemple întâlnite au puternice conotaţii peiorative:

Machiaverlîcul globalizării (D 365, 2000: 12);

Calvarul *matrapazlâcurilor* cu terenuri a băgat un om în mormânt // Suveici funciare oploşite de autorităţile statului (RL 4324, 2004: 7).

1.3. În textul jurnalistic actual, unele dintre *derivatele diminutivale* cu sufixele *-aş, -el, -ică, -işor, -iţă, -uleţ, -uţ* sunt creaţii ad-hoc, antifrastice, uneori, cu sens predominant depreciativ, devenind o sursă de persiflare a societăţii actuale:

I-am văzut emoţionîndu-se sincer cînd a apărut «Aaa-di! Aaa-di! Aaa-di!», i-am văzut pozându-se zglobii cu catindatu', i-am văzut cu *balonaşe* şi *steguleţe* în mână. (Dv 18, 2004: 5);

Am scris, acum două săptămâni, despre popa Mihai Dincă de la biserica Postelnicu Tiru şi despre obiceiurile lui laice, îndeosebi acelea de a arunca în stânga şi-n dreapta *bancnoţele* de una sutana mie lei (AC 30, 2004: 2);

Miron Mitrea face *glumiţe* pe seama diplomatului: // Geoană a ieşit cu cicatrice, dar i-a plăcut (EZ 3756, 2004: 6);

Cum de se găsesc români care să cârtească împotriva *ţărişoarei* dragi? (EZ 3734, 2004: 1);

Două mici *VIP-uţe* care mai au mult pînă să ajungă la statutul de *VIP-ulici* (AC 2(683), 2005: 20).

În presa actuală, diminutivele sunt utilizate frecvent cu valorile peiorative, ceea ce reprezintă „o inovaţie faţă de perioada interbelică" (Stoichiţoiu Ichim 2001: 29):

– *valoarea antifrastică* a construcţiilor

Baronaş local, tupeu electoral (AC 21, 2004: 3);

Boieraşul de pictorial Adrian Cioroianu nu a fost pus pe listele partidului. (AC 30, 2004: 11);

Un fost *şefuleţ* de la „Doi ş'un sfert" aspiră să ajungă ca Bush (A 4235, 2004: 2);

Doi directori din cadrul Regionalei SNCFR Craiova au fost zburaţi din funcţii de către Miron Mitrea din cauza *„vilişoarelor"* de nebunii pe care şi le-au construit din lefurile de … bugetari (RL 4330, 2004: 20);

– *de compătimire* – „...reluînd prezicerile unui *profesoraş* oarecare" (D 362, 2000: 4);

– *de dispreţ*

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)

…*porcărelele* fără nici o perdea alternează cu *băncuțele* excrementale, este o destrăbălare de stupidități fără nici un haz şi fără nici un Dumnezeu. (D 361, 2000: 15);

pentru că e un megabrand agresiv din vest, dar dacă îl scuturi mai bine, tot un *românaş* pârlit se dovedeşte a fi (Dv 4, 2004: 13).

Prin întrebuințarea lor, jurnaliştii exprimă o atitudine predominant ironică, de critică aspră la adresa vieții socio-politice şi a oamenilor politici.

1.4. *Derivatele augmentative* sunt mai rar întâlnite în presa scrisă actuală. Sufixul **-***oi*, moştenit din latină, este destul de productiv, păstrându-şi acelaşi caracter depreciativ, care şi-a pus amprenta şi asupra diminutivelor

Abia când s-a spart *buboiul* s-a luat atitudine (RL 4178, 2003: 20);

…pe locul unde pornea altă dată Elisabeta Rizea cu demâncarea la partizani Bucur şi-a tras un *viloi* de 21 de camere, fiecare cu toaleta ei. (AC 30, 2004: 8).

2. În ceea ce priveşte *prefixarea*, în limbajul jurnalistic actual, creațiile noi cu prefixe sunt mai puțin frecvente, fiind înlocuite de formațiile cu prefixoide.

Datorită caracterului cult, prefixele neologice *anti-, contra-, i(n)-, non-* sunt preferate celor vechi de origine latină ca *în-/îm-, de(s)-/de(z)***-** sau slavă veche, precum *ne***-**: „Clauza de *neconcurență*" (RL 4341, 2004: 25); „Uniunea Europeană şi FMI resping ideea *neimpozitării* profitului reinvestit" (A 4352, 2004: 7).

Prefixele neologice formează derivate substantivale şi adjectivale cu sens negativ, căpătând de cele mai multe ori valori stilistice de tipul conotațiilor ironice, peiorative, depreciative, condiționate contextual:

– *anti***-**:

Pact *anti-baroni* (RL 4316, 2004: 3);

Înverşunarea *antibuticară* îşi arogă printre altele şi meritul de a restabili respectul față de lege. (D 397, 2000: 12);

Stoichiță este omul invizibil, *cel mai anti-candidat* pe care l-a produs clasa politică până în prezent pentru că, de fapt, deşi lansat, el nu candidează (RL 4304, 2004: 3);

Mascarada luptei *antidrog* (A 4313, 2004: 1);

cu un limpede mesaj *antieuropean* (Dv 23, 2004: 5);

Şi, la spartul momentului de propagandă, pac, a declarat că unii români se duc la Bruxelles şi fac României *anti-lobby*! (EZ 3734, 2004: 1);

Protagonist în 11 dosare penale // Senatorul-afacerist Culiță Tărâță – chemat cu citație de procurorii *anti-mafia* (A 4235, 2004: 1);

Campania *antişpagă* declanşată de un grup de organizații săptămâna trecută vine ca o prelungire firească a epidemiei de sinucideri din această vară (AC 32, 2004: 9); Un super-şoarece ar putea deveni personajul principal în războiul *antiterorist*, deoarece are simțul mirosului de 10.000 de ori mai dezvoltat decât cel normal (EZ 3748, 2004: 28);

– *contra***-**

Literatura română *contraatacă* (RL 4312, 2004: 2);

Tinerii cineaşti *contraatacă* (A 4325, 2004: 3);

Contraspionii şi supraspionii României lucrează la greu. (A 4312, 2004: 1);

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)

Fostul şef al *contraterorismului* american îl bagă la apă pe Bush (A 4271, 2004: 13);

– *i(n)-*, *non-*

Ba mai acceptă şi o mobilizare a profesorilor de sport din nu ştiu care sector, strânşi cu arcanul să-l aplaude cu muşchii lor de atleţi *non-politici* (EZ 3735, 2004: 1).

Numărul relativ mare al prefixelor cu valoare negativă este pus în legătură cu conţinutul „contestatar, opoziţionist, negator şi chiar demolator" (Preda 1992: 487) al presei româneşti actuale.

Alte prefixe neologice productive sunt:

– iterativul *re-*

Oprişan, *re-reînscăunat* cu ajutorul PRM şi PUR (RL 4341, 2004: 2);
Restructurarea restructurării (A 4256, 2004: 3);

– asociativul *co-*

Rolul ANRE – să vegheze la protecţia consumatorilor, dar să-i *cointereseze* şi pe investitori (A 4350, 2004: 7);
Coproterapie (Dv 29, 2004: 16);
Această *coproducţie* franco-belgiană, road movie politically incorrect despre doi bărbaţi în scaun cu rotile, a fost şi filmul din competiţie cel mai iubit de public. (RL 4323, 2004: 20).

În presa scrisă actuală am înregistrat numeroase încălcări ale regulilor derivării româneşti sub aspect semantic, gramatical şi stilistic, care afectează claritatea şi precizia comunicării. Derivatele ce dublează cuvinte deja existente în limbă, fără a aduce un plus de informaţie semantică sau stilistică, sunt mai lungi şi mai greoaie decât sinonimele lor, încălcându-se astfel o caracteristică a limbajului jurnalistic – economia lingvistică.

Bibliografie

Cvasnîi Cătănescu 2006: Maria Cvasnîi Cătănescu, *Retorică publicistică. De la paratext la text*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Dimitrescu 1995: Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc – ieri şi azi*, Cluj-Napoca, Editura Clusium Logos.

Guţu Romalo 2000: Valeria Guţu Romalo, *Corectitudine şi greşeală: limba română de azi*, Versiune nouă, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional.

Guţu Romalo 2002: Valeria Guţu Romalo, *Dinamica limbii şi normele*, în *Perspective actuale în studiul limbii române* (coord. Gabriela Pană Dindelegan), Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 41-51.

Hristea 1984: Theodor Hristea, *Sinteze de limba română*, Ediţia a treia, revăzută şi din nou îmbogăţită, Bucureşti, Editura Albatros.

Hristea 2002: Theodor Hristea, *Inovaţii lingvistice negative în limba română contemporană*, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale* (coord. Gabriela Pană Dindelegan), Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 185-205.

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)

Preda 1992: Irina Preda, *Îmbogățirea lexico-semantică a limbii române actuale*, în „Limba română”, XLI, nr. 9, p. 483-490.
Puşcariu 1976: Sextil Puşcariu, *Limba română. I. Privire generală*, Bucureşti, Editura Minerva.
Stoichițoiu Ichim 2001: Adriana Stoichițoiu Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, Bucureşti, Editura All.
Stoichițoiu Ichim 2006: Adriana Stoichițoiu Ichim, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti.

Izvoare

A = *Adevărul*, ziar național independent, Bucureşti.
AC = *Academia Cațavencu*, săptămînal de moravuri grele, Bucureşti.
D = *Dilema*, săptămînal de tranziție, Bucureşti.
DCR = Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, Ediția a II-a, Bucureşti, Editura Logos, 1997.
DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
Dv = *Dilema veche*, săptămînal de tranziție, Bucureşti.
22 = *22*, săptămânal independent de analiză politică şi actualitate culturală, Bucureşti.
EZ = *Evenimentul zilei*, cotidian de informație, Bucureşti.
RL = *România liberă*, cotidian, Bucureşti, serie nouă.

Aspects of the Journalistic Derivation

The paper presents some remarks on journalistic derivation. They are suggested by the reading of several recent works in the field, as well as by the analysis of an extensive corpus of linguistic data concerning Romanian.

Several ideas are underlined: the derivation by affixation is still prolific in Romanian newspapers; the rapid assimilation of new words and their new meanings; the dynamics of journalistic derivation, both on the socio-cultural and on the temporal dimensions.

Bucureşti, România

BDD-V378 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 05:18:12 UTC)